

Sygn. akt I UK 544/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 15 lutego 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Staryk (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Bohdan Bieniek

SSN Zbigniew Myszka

w sprawie z odwołania A. K.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w [...] o prawo do emerytury,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 15 lutego 2018 r.,
skargi kasacyjnej ubezpieczonego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 12 lipca 2016 r.,

oddala skargę kasacyjną.

UZASADNIENIE

Wyrokiem z dnia 12 lipca 2016 r., Sąd Apelacyjny w [...] – w sprawie z odwołania A. K. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w [...] – zmienił zaskarżony apelacją organu rentowego wyrok Sądu Okręgowego – Sądu Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w [...] z dnia 25 maja 2015 r., i oddalił odwołanie A. K. od decyzji organu rentowego z dnia 6 października 2014 r., w której

odmówiono wnioskodawcy prawa do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym z tytułu wykonywania pracy w szczególnych warunkach.

Sąd drugiej instancji powołał się na regulacje określone w art. 184 w związku z art. 32 ust. 1 i ust. 4 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (Dz.U. z 2015 r., poz. 748 ze zm.; dalej również jako ustawa emerytalna) oraz § 2 ust. 1 i § 4 ust. 1 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 43 ze zm.; dalej również jako rozporządzenie z dnia 7 lutego 1983 r.). Oceniając spełnienie przez wnioskodawcę wymogu posiadania co najmniej piętnastoletniego okresu pracy w szczególnych warunkach, podzielił stanowisko Sądu pierwszej instancji w zakresie uznania za szczególny okres zatrudnienia ubezpieczonego w PKP Lokomotywnia R. w okresie od dnia 10 sierpnia 1977 r. do dnia 26 sierpnia 1983 r. oraz w Elektrowni „R.” w [...] od dnia 2 lutego 1984 r. do dnia 16 sierpnia 1991 r. na stanowiskach: młodszego maszynisty pojazdu trakcyjnego spalinowego oraz mechanika obchodowego - pomocnika maszynisty lokomotywy spalinowej i maszynisty lokomotyw, w łącznym wymiarze 13 lat, 9 miesięcy i 25 dni (wraz z przypadającym na ten okres - okresem pobierania zasiłków chorobowych - 1 miesiąc i 22 dni).

Sąd Apelacyjny – uwzględniając wyniki uzupełnionego postępowania dowodowego – nie podzielił stanowiska Sądu pierwszej instancji, że cały okres pracy ubezpieczonego w Rejonie Dróg Publicznych od 23 maja 1972 r. do 31 lipca 1977 r. podlega uwzględnieniu w szczególnym stażu ubezpieczeniowym, gdyż Sąd Okręgowy – w tym zakresie – w ogóle nie odniósł się do świadectwa wykonywania pracy w szczególnych warunkach z dnia 29 grudnia 2010 r., wydanego przez Rejonowe Przedsiębiorstwo Robót Drogowych R. Spółkę z o.o. w [...], potwierdzającego ten kwalifikowany charakter pracy ubezpieczonego tylko w okresie od 3 lipca 1976 r. do 31 lipca 1977 r. na stanowisku operatora walca (wymienionego w poz. 3 działu V, wykazu A załącznika nr 2 do zarządzenia Ministra Komunikacji z dnia 29 czerwca 1983 r.). Sąd drugiej instancji uzyskał akta osobowe ubezpieczonego od Syndyka Masy Upadłości [...] Przedsiębiorstwa Robót Drogowych Spółki z o.o. w likwidacji w [...], będącego następcą prawnym

Rejonowego Przedsiębiorstwa Robót Drogowych. Dokumentacja ta przeczy trafności ustaleń Sądu Okręgowego, że w okresie od dnia 23 maja 1972 r. do dnia 31 lipca 1977 r. ubezpieczony pracował jako operator ciężkiego sprzętu budowlanego. Ze skierowania z dnia 10 kwietnia 1976 r. na kurs maszynistów „operatorów walcy drogowych” wynika, że ubezpieczony został skierowany na ten kurs, mający odbyć się od dnia 15 kwietnia 1976 r. do dnia 15 lipca 1976 r. W skierowaniu przedstawiono przebieg pracy zawodowej, w tym w Rejonie Dróg Publicznych R.: od „23.5.72-31.12.75 - tokarz, od 2.01.76 - nadal - pom. masz. walca”, z opinią iż (...) „z powierzonych obowiązków wywiązywał się należycie”. Uprawnienia klasy III, specjalność walce drogowe, wielkość maszyn do 15 ton, przyznano ubezpieczonemu w dniu 2 lipca 1976 r. (po przystąpieniu w tym dniu do egzaminu i jego zaliczeniu z wynikiem pozytywnym). Wykonywanie przez ubezpieczonego pracy tokarza (zgodnej z wykształceniem zawodowym) potwierdzają: umowa o pracę z dnia 22 maja 1972 r., angaż z dnia 20 kwietnia 1976 r. - wskazano w nim: K. A. Warsztat – R., zaświadczenie kwalifikacyjne z dnia 5 grudnia 1974 r. oraz pismo dyrektora Przedsiębiorstwa z dnia 18 maja 1999 r., potwierdzające, że w aktach osobowych znajduje się jedynie odpis uprawnień nadanych ubezpieczonemu w dniu 2 lipca 1976 r.

Na podstawie powyższych ustaleń Sąd Apelacyjny stwierdził, że ubezpieczony w Rejonie Dróg Publicznych pracę w szczególnych warunkach na stanowisku operatora walca drogowego, wymienionym w poz. 3 działu V, wykazu A, załącznika do rozporządzenia z 1983 r. świadczył w okresie od 3 lipca 1976 r. do 31 lipca 1977 r. (1 rok i 29 dni), z którego należy odliczyć 1 dzień (20 sierpnia 1976 r. - tego dnia nie pracował przez pełną dniówkę - opuścił stanowisko pracy o godz. 12.30).

W ocenie Sądu Apelacyjnego, Sąd pierwszej instancji w oparciu o dowód z zeznań świadków i ubezpieczonego, ignorując dokument wydany przez pracodawcę na okoliczność czasookresu wykonywania pracy kwalifikowanej, szczególnie charakter pracy przypisał w całym okresie pracy ubezpieczonego w tym przedsiębiorstwie. Jednakże w orzecznictwie sądowym utrwalony jest pogląd, że same zeznania świadków, gdy nie znajdują potwierdzenia w dokumentach pracowniczych nie stanowią miarodajnego dowodu pracy w szczególnych

warunkach. Nie jest dopuszczalne oparcie się wyłącznie na zeznaniach świadków, w sytuacji, gdy z dokumentów wynikają okoliczności przeciwne. Według Sądu drugiej instancji nieuprawnione jest też stanowisko Sądu Okręgowego, że zasadnym jest uwzględnianie w szczególnym stażu ubezpieczeniowym pracy wykonywanej przed datą zdobycia formalnych kwalifikacji do jej wykonywania.

Sąd Apelacyjny stwierdził, że doliczenie do uznanego okresu pracy wykonywanej stale i w pełnym wymiarze czasu w szczególnych warunkach w łącznym wymiarze 13 lat, 9 miesięcy i 22 dni, okresu pracy na stanowisku operatora walca, świadczonej przez 1 rok i 28 dni, powoduje, że okres pracy kwalifikowanej nie osiągnął wymaganego co najmniej 15-letniego wymiaru, a jedynie 14 lat, 10 miesięcy i 20 dni, co powoduje niespełnienie warunków do nabycia prawa do spornego świadczenia emerytalnego.

Powyższy wyrok Sądu Apelacyjnego ubezpieczony zaskarżył skargą kasacyjną. W ramach podstawy materialnoprawnej (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.) zarzucono niewłaściwe zastosowanie art. 32 ust. 1 i ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach z FUS w związku z § 2 i § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z 7 lutego 1983 r. polegające na ich zastosowaniu bez ustalenia faktów objętych hipotezami norm w nich zawartych, a przez to także niewłaściwą ich wykładnią polegającą na uznaniu, że wystarczającym jest ustalenie zaszeregowania pracownika i nazwy jego stanowiska pracy, a nie charakteru pracy rzeczywiście wykonywanej dla oceny, czy praca ta spełnia warunki uznania za pracę w warunkach szczególnych.

W ramach podstawy procesowej (art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c.) zarzucono naruszenie art. 233 § 1 k.p.c., art. 227 k.p.c., art. 387 § 2¹ k.p.c. i art. 3 k.p.c. przez zaniechanie oceny wiarygodności i mocy dowodowej dowodów z zeznań świadków i przesłuchania ubezpieczonego i wskazanie jedynie na ich sprzeczność z dokumentacją pracodawcy, co mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy, gdyż dokonanie oceny wiarygodności i mocy dowodowej co do tych dowodów mogło prowadzić do dokonania ustaleń faktycznych co do okoliczności objętych hipotezami stosowanych norm prawa materialnego; wobec poprzestania na ustaleniu sprzeczności i braku oceny przedmiotowych dowodów w postępowaniu apelacyjnym i w uzasadnieniu zaskarżonego orzeczenia doszło do nieustalenia tych faktów, niezbędnych do rozstrzygnięcia sprawy, a jedynie wykazania

prawdopodobieństwa nieprawidłowości ustaleń Sądu pierwszej instancji, bez wskazania własnych ustaleń Sądu Apelacyjnego.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu drugiej instancji i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Analizując prawidłowość ustaleń faktycznych w aspekcie zgłoszonych zarzutów naruszenia prawa procesowego należy wskazać, że Sąd drugiej instancji stosuje zarówno przepisy szczególne odnoszące się do postępowania przed tym sądem (art. 381, 382 k.p.c.), jak i odpowiednio - z mocy odesłania zawartego w art. 391 § 1 k.p.c. - przepisy regulujące przebieg postępowania dowodowego przed sądem pierwszej instancji (art. 227, 235-315 k.p.c.). W skardze kasacyjnej skarżący może wykazywać, że materiał dowodowy, stanowiący podstawę ustaleń, został zgromadzony z poważnymi uchybieniami przepisom prawa procesowego, część materiału została bezpodstawnie pominięta bez wyjaśnienia przyczyn lub że oznaczone dowody nie zostały prawidłowo przeprowadzone lub nie zostały dopuszczone.

W tym kontekście należy przypomnieć, że Sąd drugiej instancji uzupełnił postępowanie dowodowe przez dowód z akt osobowych wnioskodawcy ze spornego okresu od 1972 r. do 1977 r. Konfrontując dokumenty dotyczące warunków zatrudnienia z zeznaniami świadków, za wiarygodne uznał angaże z akt osobowych. Sąd Najwyższy uznał wnioskowanie i ocenę Sądu Apelacyjnego za racjonalne, gdyż po upływie około 40 lat nie można oczekiwać od świadków szczegółowej pamięci odnośnie zdarzeń dotyczących innego pracownika. Po upływie tak długiego czasu zwykle czynności pracownicze ulegają zatarciu w pamięci, a pozostają w nich głównie zdarzenia niecodzienne lub nasycone niezwykłymi emocjami.

Zaliczenie nieudokumentowanych okresów składkowych do uprawnień emerytalnych wymaga dowodów niebudzących wątpliwości, spójnych i precyzyjnych (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 stycznia 1998 r., II UKN

440/97, OSNAPiUS 1998 nr 22, poz. 667), a do takich dowodów nie należą zeznania świadków, które powinny być traktowane – odnośnie zdarzeń sprzed kilku dziesięcioleci – jako dowód uzupełniający. Z tych względów ocenę dowodów w zaskarżonym wyroku należy uznać za prawidłową.

Również podstawa materialna skargi kasacyjnej nie jest uzasadniona. Przede wszystkim należy wskazać, że taką podstawą w zaskarżonym wyroku (oraz w początkowej decyzji organu rentowego) był art. 184 ustawy emerytalnej.

Tymczasem w skardze kasacyjnej pełnomocnik wnioskodawcy zarzuca jedynie naruszenie art. 32 ustawy emerytalnej, w myśl którego ubezpieczonym urodzonym przed dniem 1 stycznia 1949 r., będącym pracownikami, o których mowa w ust. 2 i 3, zatrudnionymi w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, przysługuje emerytura w wieku niższym niż określony w art. 27 pkt 1.

Ponieważ skarżący urodził się w 1953 r., przepis ten nie ma do niego bezpośredniego zastosowania. Nie spełnił on również przesłanek wymienionych w art. 46 ustawy emerytalnej. Mógłby nabyć prawo do emerytury we wcześniejszym wieku jedynie na podstawie art. 184 ustawy emerytalnej. Przepis ten nie został powołany w podstawie skargi kasacyjnej.

Zgodnie z art. 184 ust. 1 ustawy emerytalnej ubezpieczonym urodzonym po dniu 31 grudnia 1948 r. przysługuje emerytura po osiągnięciu wieku przewidzianego w art. 32, jeżeli w dniu wejścia w życie ustawy, tj. 1 stycznia 1999 r., osiągnęli okres zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wymaganym w przepisach dotychczasowych do nabycia prawa do emerytury w wieku niższym niż 65 lat dla mężczyzn oraz okres składkowy i nieskładkowy wynoszący 25 lat. Przepisy dotychczasowe w rozumieniu art. 184 ust. 1 tej ustawy zawiera rozporządzenie z dnia 7 lutego 1983 r. Według § 1 ust. 1 tego rozporządzenia, ma ono zastosowanie do pracowników wykonujących prace w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, wymienione w § 4-15 rozporządzenia oraz w wykazach stanowiących załącznik do rozporządzenia, przy czym w myśl § 2 ust. 1 okresami pracy uzasadniającymi prawo do świadczeń na zasadach określonych w rozporządzeniu są okresy, w których praca w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze jest wykonywana stale i w pełnym wymiarze czasu pracy obowiązującym na danym stanowisku pracy.

Stosownie do § 4 ust. 1 rozporządzenia pracownik, który wykonywał prace w szczególnych warunkach wymienione w wykazie A nabywa prawo do emerytury, jeżeli spełnia łącznie następujące warunki: 1) osiągnął wiek emerytalny wynoszący dla mężczyzny 60 lat; 2) ma wymagany okres zatrudnienia, w tym co najmniej 15 lat pracy w szczególnych warunkach.

Mankamentem skargi kasacyjnej jest również brak powiązania przepisów emerytalnych z adekwatnymi przepisami wykazu prac w szczególnych warunkach.

W tym kontekście należy przypomnieć, że analizowany w zaskarżonym wyroku dział V (W budownictwie i przemyśle materiałów budowlanych) wykazu A, stanowiącego załącznik do rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. w punkcie 3 wymienia „Prace maszynistów ciężkich maszyn budowlanych lub drogowych”. W ocenie Sądu Najwyższego szczególna uciążliwość tej pracy polegała na wymagającym dużej odpowiedzialności, koncentracji i precyzji wysiłku związanym z kierowaniem i obsługą maszyn budowlanych i drogowych o dużych gabarytach i dużym ciężarze. Dodatkowym utrudnieniem była praca w różnych warunkach atmosferycznych.

Wobec braku zarzutu kasacyjnego tylko na marginesie należy wskazać, że cytowany wykaz A w dział IX (W gospodarce komunalnej) wymienia pod pozycją 4 - prace asfalcjarzy i przy gotowaniu asfaltu, a pod pozycją 5 - prace bitumiarzy i przy produkcji asfaltobetonu. W ocenie Sądu Najwyższego prace te nie dotyczyły wyłącznie prac w mieście (w ścisłym rozumieniu gospodarki komunalnej), ale także prace poza obszarem miejskim. Uciążliwość tych prac związana była przede wszystkim z dużym wysiłkiem fizycznym w chemicznych oparach asfaltu.

W wyroku Sądu Najwyższego z dnia 7 grudnia 2016 r., II UK 481/15 (LEX nr 2237409), dotyczącego podobnej sprawy, wyrażono pogląd, że uwzględniając rodzaj wykonywanych czynności oraz niewymienienie w wykazie - załączniku A do rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r. stanowiska pomocnika operatora sprzętu wodno-melioracyjnego wśród stanowisk, na których wykonywane są prace w szczególnych warunkach, można zaaprobować pogląd, że przypisane temu stanowisku i wykonywane przez skarżącego czynności nie stanowią takiej pracy.

Zwrócić też należy uwagę na wyrok Sądu Najwyższego z dnia 30 marca 2017 r., w sprawie II UK 41/16 (LEX nr 2307125), w którym zawarto konstatację, że

prawo do emerytury w obniżonym wieku emerytalnym to przywilej, stąd przesłanki przyznania tego prawa muszą być udowodnione w sposób niebudzący wątpliwości.

Podzielając ten pogląd Sąd Najwyższy w obecnym składzie uznał, że rygorystyczna wykładnia analizowanych przepisów powinna wynikać również z faktu, że świadczenia przewidziane w art. 184 ust. 1 ustawy emerytalnej i pozostałych przepisach przejściowych mają charakter świadczeń wyjątkowych, zanikających. W tym aspekcie zwrócić należy uwagę, że załącznik nr 1 do ustawy z dnia 19 grudnia 2008 r. o emeryturach pomostowych (Dz.U. z 2008 r. Nr 237, poz. 1656 ze zm.) nie zawiera pozycji dotyczącej prac maszynistów ciężkich maszyn budowlanych lub drogowych, ani prac asfalciarzy i przy gotowaniu asfaltu lub prac bitumiarzy i przy produkcji asfaltobetonu.

Ścisła wykładnia analizowanych przepisów przemawia za zaliczeniem do prac w szczególnych warunkach tylko pracy na stanowiskach wymienionych w wykazie A do rozporządzenia z dnia 7 lutego 1983 r., a nieuwzględnieniu stanowisk pomocników.

O zaliczeniu do prac w szczególnych warunkach decydować także powinien stopień umiejętności zawodowych pracownika wykonującego takie prace, zakres posiadanych przez niego kwalifikacji lub uprawnień do jej wykonywania. W konsekwencji, obecnie za pracę w szczególnych warunkach może być tylko wyjątkowo uznana praca wykonywana w trakcie nabywania umiejętności zawodowych (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 12 września 2006 r., I UK 59/06, OSNP 2007 nr 17-18, poz. 259 oraz z dnia 22 stycznia 2008 r., I UK 210/07, OSNP 2009 nr 5-6, poz. 75, wydane przed wejściem w życie ustawy o emeryturach pomostowych).

W tym stanie rzeczy należało uznać za uzasadnione zakwestionowanie przez Sąd drugiej instancji możliwości uznania za świadczoną w szczególnych warunkach pracy wykonywanej przez skarżącego w okresie od dnia 2 stycznia 1976 r. do dnia 2 lipca 1976 r., na stanowisku pomocnika maszynisty walca drogowego, w trakcie nabywania kwalifikacji do pracy operatora walca drogowego. Czynności takie musiały być wykonywane pod nadzorem wykwalifikowanego pracownika i z tego względu miały charakter pomocniczy, nieobejmujący pracy

stałej w pełnym wymiarze czasu pracy. Odmienne ustalenia musiałyby wynikać z jednoznacznych dowodów.

Natomiast we wcześniejszym okresie od dnia 23 maja 1972 r. do dnia 31 grudnia 1975 r. skarżący był zatrudniony w Rejonie Dróg Publicznych R. jako tokarz, co wynika w sposób jednoznaczny z akt osobowych. Praca tokarza, co do zasady, nie była zalicza do prac w szczególnych warunkach.

Reasumując – w zaskarżonym wyroku w sposób prawidłowy uznano, że wnioskodawca nie udowodnił piętnastu lat pracy w szczególnych warunkach, dlatego emerytura z art. 184 mu nie przysługuje.

Mając powyższe okoliczności na względzie Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. oddalił skargę kasacyjną.

kc